

DIN ISTORIA UNUI VECHI AȘEZĂMÂNT MEDICAL SPITALUL FILANTROPIA

Liliana Nicoleta Hanganu

În București, pe la 1800, existau două spitale: cel clădit la începutul secolului al XVIII-lea la mănăstirea Colțea de spătarul Mihail Cantacuzino și spitalul de la Pantelimon, construit în același timp cu biserica, de Grigore Ghica, către mijlocul aceluiași veac. Datorită creșterii numărului populației și a războaielor ruso-turce, purtate și pe teritoriul țărilor române, aceste două stabilimente nu mai erau de ajuns. Astfel, va lua ființă un nou spital, cunoscut în epocă sub mai multe nume: inițial, „spitalul nemernicilor săraci”¹ sau „streini”², mai târziu, „spitalul Mavrogheni”³ – „zis (...) al Iubirii de oameni sau al Filantropiei”⁴.

Întemeietorul spitalului a fost dr. Constantin sau Constandinache Caracaș⁵ (n. Satiște, sangiacul Monastir, 1773 – m. București, 31.X.1828, de ciură, român macedonean, student al Universității vieneze, doctor în filozofie și medicină (Viena 1800); revenit în București, practică medicina alături de tatăl său, dr. Dimitrie Caracaș, la Spitalul Pantelimon; introduce, alături de dr. C. Darvari și S. Filitti, vaccinul antivariolic⁶ (1800); numit medic al orașului București (din 1804, la moartea

¹ Hrisovul prin care Vodă Caragea reînnoiește milele și ajutoarele anterioare acordate acestui spital, 7 decembrie 1812, în V. A. Urechia, *Istoria românilor*, X, partea A, București, p. 1010.

² Hrisovul privind mila la vinărici a spitalului Filantropia, al „sărmanilor streini”, 30 octombrie 1816, în V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 1016.

³ V. Gomoiu, *Din istoria medicinei și a învățământului medical în România (înainte de 1870)*, București, 1923, pp. 407–408.

⁴ V. A. Urechia, *Edilitatea sub domnia lui Caragea, București*, 1900, pp. 91–92.

⁵ Pentru biografia dr. Constantin Caracaș și a dr. Dimitrie Caracaș, *vide*: G. I. Ionescu-Gion, *Portrete istorice*, București, 1894, pp. 25–45; Al. G. Galesescu, *Eforia Spitalelor Civile din Bucuresci*, Bucuresci, 1899, pp. 311–312, 655–661; V. Gomoiu, *op. cit.*, pp. 407–418; Ioan C. Filitti, *O pagină din istoria medicinei în Muntenia. 1784–1828*, București, 1929; P. Gh. Samarian, *O veche monografie sanitară a Munteniei de Dr. Constantin Caracaș (1800–1828)*, București, 1937, pp. 1–10; V. Gomoiu, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari (personal sanitar) din ținuturile românești (înainte de anul 1870)*, I. Brăila, 1938, pp. 62–63 și *Idem, Adaos la volumul I (complectare și rectificare de date) din Repertoriul...*, București, 1941, p. 30; I. Negru, *Doctorul Constantin Caracaș (La un veac și jumătate de la înființarea spitalului „Filantropia”)*, în *Munca sanitară*, 2/1965, pp. 118–222; *Idem, Despre valoarea primei monografii medicale a Munteniei (1830) și autorul ei, dr. C. Caracaș*, în *Munca sanitară*, 8/1966, pp. 504–509; G. Barbu, *Medicina în epoca modernă I. Țara Românească*, în *Istoria medicinei românești*, București, 1972, pp. 136–147; I. Negru, *Întemeierea spitalului bucureștean „Filantropia” în 1812, o etapă nouă în dezvoltarea spitalului românesc*, în *Munca sanitară*, 2/1972, pp. 104–111; Aurel Morărescu, *Activitatea filialei bucureștene a Societății de istoria medicinei și farmaciei (1956–1985)*, în *Retrospective medicale. Studii, note și documente*, București, 1985, p. 748; la 3 decembrie 1973, C. Simionescu a prezentat comunicarea *Bicentenarul nașterii doctorului C. Caracaș (1773–1828)*; I. Negru, *Medici aromâni înaintași*, în *Din tradițiile medicinei și ale educației sanitare*, București, 1978, pp. 147–155; Alfred Reiner, *Medici români la Viena (până în anul 1918)*, în *Momente din trecutul medicinei. Studii, note și documente*, București, 1983, p. 511; I. Negru, *La 155 de ani de la moartea doctorului Constantin Caracaș*, în *Viața medicală*, 8/1984, pp. 187–191.

⁶ Vaccinul antivariolic a fost introdus în Țara Românească în 1800, la doi ani de la publicarea lucrării lui Jenner, *O anchetă asupra cauzelor și efectelor variolei vaccine*, și la un an de când Jean de Carro a realizat prima vaccinare la Viena (1799), *vide* N. Vătămanu, G. Brătescu, *O istorie a medicinii*, București, 1975, p. 248.

tatălui său); în timpul ocupației ruse (1806–1812) participă activ la combaterea epidemiilor, pentru meritele sale fiind decorat cu ordinul „Sf. Vladimir“ și i s-a dat titlul de „Nadvornîi Sovietnik“ (consilier de curte); inițiază organizarea și construirea Spitalului Filantropia (1811/1813–1815); inițiază refacerea Spitalului Pantelimon (1816); după modelul celor vieneze, stabilește primul regulament modern de organizare și funcționare spitalicească de la noi (1817); înființează, împreună cu stolnicul Răducanu Clineanu și slugerul Dumitrache Topliceanu, prima tipografie particulară din București (1817), din ale cărei venituri a folosit 5% pentru subvenționarea spitalului, aflat în apropiere; a scris în limba greacă, *Topographia tis Vlahias* (1820–1828), publicată post-mortem (1830) de Ion Heliade Rădulescu, noul proprietar al „Tipografiei de la Cișmeaua Mavrogheni“ (1830). Prima monografie cu caracter sanitar de la noi ⁸, *Topografia Țării Românești și observațiuni antropologice privitoare la sănătatea și bolile locuitorilor ei* ⁹, a fost apreciată ca fiind „o lucrare care merită să fie tradusă de la început până la sfârșit, căci autorul este un spirit remarcabil“, de o „claritate extraordinară“ ¹⁰. Căsătorit în 1802 cu Irina Filitti, fiica dr. Silvestru Filitti, nepotul mitropolitului Dosithei Filitti, și a Smarandei Mănescu, nepoata mitropolitului Cosma. A avut trei fete și un băiat: una dintre ele, căsătorită cu ofițerul rus Nojin (devenit general, în 1834 susține un proiect de organizare a Teatrului Național), a doua, cu cavalerul rus Ignatie Iacovenco (director al Poștelor, socrul lui Nicolae Krețulescu), și a treia, Catinca/Caterina, cu generalul Odobescu, mama scriitorului și istoricului Alexandru Odobescu; despre băiat (Grigore?) se cunoaște că a fost educat în spiritul ideilor lui J.J. Rousseau. Tatăl său, Dimitrie/Dumitru Luca, poreclit Karakasse (n. Satiște, sangiacul Monastir, 1835? – m. București, 1804), doctor în filosofie și medicină la Viena (1760, teza *Tratând despre flebologie*); așezat în Țara Românească (Craiova, 1782), este numit *arhiiatros* (medic șef al orașului București, 1784) și șef al spitalului Pantelimon (1785); a recomandat cultura cartofilor în Țara Românească; a scris *Poemata medica* (Viena, 1795); a scris un tratat de medicină, completat de rețete medicale, în limbile latină și germană, păstrat în manuscris (215 file), la Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București ¹¹. Cel de-al doilea fiu, Niculae, a studiat medicina la Viena, dar a murit la venirea în București (1802).

Pe la 1810 exista lângă Spitalul Colțea (ocupat de trupele rusești) un *ptodrotrophion* (azil pentru săraci), devenit neîncăpător când a fost transformat în spital pentru oamenii nevoiași ¹². Se pare că inițial s-a proiectat construirea unui spital pentru săraci la Domnița Bălașa ¹³, idee la care s-a renunțat. Cert este că în acel an, dr. Constantin Caracaș a propus marelui logofăt Grigore Băleanu, agă al poliției orașului București, deschiderea unei subscripții publice în vederea înființării unui spital pentru „îngrijirea atâtor bolnavi fără mijloace, făgăduindu-mă și eu, să-i caut

⁷ Printre alte lucrări, la „Tipografia de la Cișmeaua Mavrogheni“ a fost tipărită și *Legiuirea lui Caragea*, 1818.

⁸ G. Barbu, D. Berindei, *Viața medicală și sanitară a orașului București în timpul războiului ruso-turc din 1806–1812*, în *Analele româno-sovietice*, 3/1961, p. 65.

⁹ Lucrarea dr. Caracaș a fost tradusă de G. Sion, ulterior de P. Gh. Samarian, care o și publică în 1937, *vide supra*, nota 5.

¹⁰ N. Iorga, *Medici și medicină în trecut*, București, 1919, *passim*.

¹¹ Em. Hagi-Mosco, *București. Amintirile unui oraș. Ziduri vechi. Ființe dispărute*, București, 1995, p. 189; manuscrisul a fost donat de autor în ianuarie 1950 Muzeului Municipal București.

¹² P. Gh. Samarian, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, III, București, 1938, p. 98.

¹³ Cf. Hilem, p. 135 (?), în I. Negru, *Doctorul Constantin Caracaș, (La un veac...)*, p. 119.

fără plată, toată viața mea“¹⁴. Spitalul, deschis în 1811, inițial în incinta orașului, a fost mutat în afara lui, „la o jumătate de oră de drum“¹⁵, într-o clădire veche, fostă fabrică de postav¹⁶, a medelnicerului Chiriac Arbut, aflată la Grozăvești, (fostă Pociovaliște), pe lângă locurile Goleștilor¹⁷. În aceste proiecte și inițieri trebuie văzută continuitatea dintre Spitalul nemernicilor (existent înainte de 1810) și Spitalul Filantropia¹⁸.

La subscripția cerută de dr. Caracaș au participat Grigore Băleanu – cu bani, materiale de construcție și locul de lângă Cișmeaua Mavrogheni, banul Radu Golescu, logofătul Gheorghe Golescu, vornicul Nicolae Văcărescu, aga Constantin Golescu, băneasa Safta Brâncoveanu, ș.a., printre care și gen. M.I. Kutuzov¹⁹. În hrisovul dat de domnitorul Gheorghe Caragea sunt surprinse etapele inițiale: „(...) spitalul nemernicilor șaraci, care, încă de la leat 181... prin osârdia și cheltuiala dumnealui Vel Logofătului de țara de sus Grigore Băleanu, și a dumnealui dohtorului al politiei Constantin Caracaș, s-au fost început și s-au pus în lucrare mai întâi aici înlăuntru în politie spre primirea și căutarea acestor fel de șaraci bolnavi, apoi văzând că aici în politie nu este loc îndemânatic spre a se urma ființa și lucrarea acestui spital, fiind trebuință de lăcaș mai larg, au mutat pe bolnavi la zidirea unde se cheamă fabrica de postav, afară din București (...). (...) după câțeva trecere de vreme îmulțindu-se paturile bolnavilor și văzând că nici acolo nu este loc îndemânatic, nefiind nici casele într-adins zidite pentru acest fel de trebuință și loc depărtat de politie, iar mai vârtos și zidirea fabricii fiind străină, cugetat-am a face și a zidi într-adins o zidire de spital nou pentru acești bolnavi, un loc larg și cu aer curat al dumnealui mai sus numitului boier Vel Logofătului Grigore Băleanu aproape de politii, lângă cișmeaua răposatului Mavrogheni (...)“²⁰.

Prin contribuțiile publice ale boierilor, clericilor sau negustorilor, construirea clădirii a început în anul 1813, în proiectul inițial fiind prevăzută cu parter și etaj. Se urmărea astfel crearea unui spital civil modern, asemănător celor în care practicase medicina în studenție, la Viena, dr. Caracaș. Într-o cerere a celor doi epitropi, marii boieri, Radu Greceanu și Grigore Brâncoveanu, se precizau următoarele: „(...) făcându-se în afara politiei lângă cișmea, spital nou, în care poate să încapă aproape la două sute paturi de bolnavi (...)“²¹. Prin hrisovul domnesc din 30 iulie 1813,

¹⁴ P. Gh. Samarian, *O veche...*, p. 151.

¹⁵ *Ibidem*, p. 152.

¹⁶ Em. Hagi-Mosco, *op. cit.*, p. 188.

¹⁷ *Vide supra*, nota 8.

¹⁸ Em. Virtosu, *Sigiliul Spitalului nemernicilor din București*, în *Istoria medicinei. Studii și documente cercetări*, București, 1957, p. 347; I. Felix, *Istoria igienei în România*, București, 1901, p. 69, notează că Spitalul nemernicilor străini a funcționat pe lângă biserica Mavrogheni din București, până la deschiderea Spitalului Filantropia, opinie reluată și de V. Gomoiu, *Din istoria...*, p. 171.

¹⁹ M. I. Kutuzov (1745–1813) a fost comandantul trupelor rusești în războiul ruso-turc din 1806–1812. În legătură cu înființarea Spitalului Filantropia, circulă pe seama lui o serie de legende, mergând până la a-l considera, în anii '50 ai secolului XX, din motive de propagandă politică, ctitor și singurul care l-a subvenționat pe dr. Caracaș. *Vide* Al. G. Galesescu, *op. cit.*, pp. 655–656; V. Gomoiu, *Din istoria...*, pp. 408–409; Em. Hagi-Mosco, *op. cit.*, pp. 187–190; Gh. Petrovici, *Cum a luat ființă „Spitalul Filantropia“ din București*, în *Munca sanitară*, 1/1952, pp. 57–59; I. Ghelerter, *Spitalele din București la începutul secolului al XIX-lea; înființarea Spitalului Filantropia; ajutorul dat de generalul Kutuzov*, în *Ocrotirea sănătății în R.P.R.*, 1/1953, pp. 43–46.

²⁰ Hrisovul spitalurilor celor nouă de mili i de întreprinderea și rânduiala epitropilor, 30 iulie 1813, în V. A. Urechia, *Istoria...*, p. 1031.

²¹ *Cererea semnată de Radu Greceanu și Grigore Brâncoveanu*, 26 iulie 1813, în V. A. Urechia, *Istoria...*, p. 1030.

menționat mai sus, Caragea îi numește pe dr. Caracaș și pe Grigore Băleanu ctitori și epitropi pe viață ²².

Pentru noul spital, domnia a acordat o serie de avantaje, prin hrisoavele din 27 iulie 1813, 20 martie 1814, 28 mai 1814, dintre care, cele mai importante au fost veniturile mănăstirilor Arnota și Govora ²³. Datorită greutăților ivite în urma izbucnirii ciumei („ciuma lui Caragea“), a fost ridicat numai parterul, finalizat și dat în folosință în anul 1815. „Clădirea acestui spital, s-a făcut afară din oraș, la distanță de 150 de pași, spre Miazănoapte, într-un loc care nu avea atunci alte clădiri în vecinătatea sa, cu vedere întinsă spre câmpie și spre oraș. Spitalul este pus cu fața spre Miazăzi, are o curte mare și după dânsa o grădină mare; în dos, spre Nord, o altă grădină cât ține spitalul“ ²⁴. Clădirea avea 20 de camere (dintre care opt pentru bolnavi, iar restul fiind locuințe pentru personalul medical și administrativ). Elementul arhitectonic caracteristic era o impunătoare galerie, adevărată „alee adăpostită“, ²⁵ care se întindea de-a lungul fațadei, pe o lungime de 52 de stânjani și o lățime de 9,5 stânjani, prevăzută cu 30 de ferestre. Aici puteau fi adăpostiți între 60 și 90 de bolnavi ²⁶. În subsol era „o pivniță mare, despărțită pentru vin, pentru medicamente și pentru hrană“; separat mai era o clădire care cuprindea „bucătăria, spălătoriile, magazii de rufe și câteva locuințe de servitori“ ²⁷. Spitalul Filantropia era la acea vreme un modern stabiliment, construit prin contribuție publică, primul spital de acest fel de la noi, menit „de a primi bolnavi de ambele sexe, fără nici o deosebire de religie“ ²⁸. Importanța acestuia este dovedită și de faptul că, la stăruințele dr. C. Caracaș, Spitalul Pantelimon, unde acesta rămăsese medic, a fost refăcut din temelii, în anul 1816, „după modelul spitalului Filantropia“ ²⁹.

În anul 1817 este construit un paraclis, de către arhitectul Hartl ³⁰, cu fondurile păhărnicesei Ecaterina Fărcășanu, care se declară nemulțumită că „arhitectonul“ nu-i făcuse „lucru bun“, după zăpisul dat ³¹.

În anul 1821, în timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu, datorită vremurilor tulburi și a plecării multora dintre cei angajați în subvenționarea spitalului, printre care și a dr. Caracaș, retras în Transilvania, activitatea spitalului s-a atenuat simțitor. Abia în 1825, la întoarcerea sa de la Brașov, dr. Caracaș a găsit terminat un pavilion de băi, construit prin donațiile oferite de marea băneasă Safta Brâncoveanu, soția banului Grigore Basarab Brâncoveanu. Existase un plan inițial, pe care îl lăsase însuși dr. Caracaș, proiect ce nu fusese respectat, motiv pentru care, doctorul era destul de nemulțumit ³².

²² Vide supra, nota 20.

²³ V. A. Urechia, *Istoria...*, p. 783.

²⁴ P. Gh. Samarian, *O veche...*, pp. 153–154.

²⁵ G. Barbu, *op. cit.*, p. 147.

²⁶ Vide supra, nota 24.

²⁷ *Ibidem*, p. 154.

²⁸ Al. G. Galeșescu, *op. cit.*, p. 662.

²⁹ P. Gh. Samarian, *O veche...*, pp. 144–148.

³⁰ Cezara Mucenic, *București. Un veac de arhitectură civilă. Secolul al XIX-lea*, București, 1997, p. 13.

³¹ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 140.

³² P. Gh. Samarian, *O veche...*, p. 161.

Dr. Constantin Caracaș s-a îngrijit și de stabilirea unui regulament³³ de funcționare a spitalului, primul de acest fel din istoria medicinei românești, prin care bolnavul devine principalul personaj, în jurul căruia se organizează activitatea spitalicească. Regulamentul, alcătuit după modelul celor austriece, avea 77 de articole și a fost aplicat din aprilie 1817³⁴. Ca și în celelalte spitale din Țara Românească, primirea bolnavilor se făcea fără distincție „de naționalitate, clasă, religie sau patimă” și fără plată.

Venitul inițial a fost de 30 000 de lei, în 1815. Spitalul a avut de la început un act de fundație și de funcțiune care să fixeze fondurile și modalitățile de administrare³⁵, un rol important în administrarea veniturilor, avându-l marele vornic Iordache Golescu, efor (epitrop) permanent al spitalului, între 1815 și 1832, Între anii 1812 și 1820, veniturile totale ale Spitalului Filantropia au fost de 373 777 de lei, fiind utilizate pentru 6 685 de bolnavi³⁶, iar între 1828 și 1830 fondurile variau între 32000 și 34 000 de lei/an³⁷.

Cele trei spitale principale din București, Colțea, Pantelimon și Filantropia, au avut, până în anul 1832, venituri diferite, administrate de epitropi diferiți. Prin aplicarea Regulamentului organic, care prevedea și modificări în felul de organizare spitalicească, a fost creată o Eforie a Spitalelor, în aprilie 1832³⁸, eforii numindu-se de către stat; s-au păstrat epitropiile fiecărui spital, dar s-a introdus controlul statului asupra cheltuielilor. În perioada 1832–1847, venitul mediu al spitalului a fost de 160 000 de lei/an, din care 100 000 de lei subvenții de la stat³⁹, atingând cota cea mai mare în anul 1837, când a ajuns la 309 000 de lei⁴⁰.

Între 1834–1839, Spitalul Filantropia a trecut printr-o reparație generală, în timpul căreia s-au făcut noi adăugiri pentru maternitate⁴¹ și s-a construit și zidul de incintă⁴². Planul maiorului Rudolf Artur Borroczyn (1846–1852) prezintă construcția inițială și paraclisul care apare și în planul din lucrarea lui Galeșescu la care se adaugă și pavilionul de băi. (Fig. 1–3)

³³ I. Negru, *Prevederi ale Regulamentului spitalicesc din 1817 valabile și astăzi*, în *Munca sanitară*, 2/1967, pp. 117–122; G. Barbu, op. cit., pp. 147–148.

³⁴ În Regulament era delimitată pentru prima dată și activitatea farmaciștilor, vide I. Negru, *Farmacia spitalului „Filantropia” din București sub regulamentul doctorului C. Caracaș din 1817*, în *Viața medicală*, 12/1975, p. 139.

³⁵ Al. G. Galeșescu consideră că nu a avut inițial un act de fundație și funcțiune. Dar, hrisovul lui Caragea din 30 iulie 1813 fixa epitropiile, vide *supra*, nota 20. Epitropii Spitalului Filantropia între 1815–1832 au fost: Constantin Filitis, episcopul Buzăului; Grigore Brâncoveanu, mare ban; Grigore Băleanu, mare vornic; dr. Constantin Caracaș; Giani Orășanu, stolnic; Iordache Golescu, biv vel vornic, vide Al. G. Galeșescu, op. cit., p. 312.

³⁶ Vide *supra*, nota 27.

³⁷ Al. G. Galeșescu, op. cit., p. 311; Gh. Bezviconi, *Călători ruși în Molova și Muntenia*, București, 1947, pp. 214–216.

³⁸ Al. G. Galeșescu, op. cit., p. 313.

³⁹ *Ibidem*, p. 415.

⁴⁰ V. Gomoiu, *Din Istoria...*, pp. 415–417; Al. G. Galeșescu, op. cit., p. 664. Veniturile Spitalului Filantropia cuprindeau: zărilor moșiilor Arnota, Govora, Cernet, Molovăț, Strâmbeni; subvenții de la visterie și biserică, birul țiganilor, ajutoare de la județe, donații.

⁴¹ Vide *supra*, nota 31.

⁴² Al. G. Galeșescu, op. cit., p. 344; I. Negru, *Spitalul bucureștean Filantropia în cursul secolului al XIX-lea, în Spitale vechi și noi. Studii și note*, București, p. 149, nota 1: Săpăturile făcute în curtea spitalului în 1969, pentru instalarea unor conducte, au scos la iveală fundația unui zid al spitalului lui Caracaș. Ea este orientată spre miazăzi (în sensul în care era și fațada spitalului în 1815) și merge paralel cu actuala fațadă a Institutului oncologic, dar la o distanță de cinci metri.

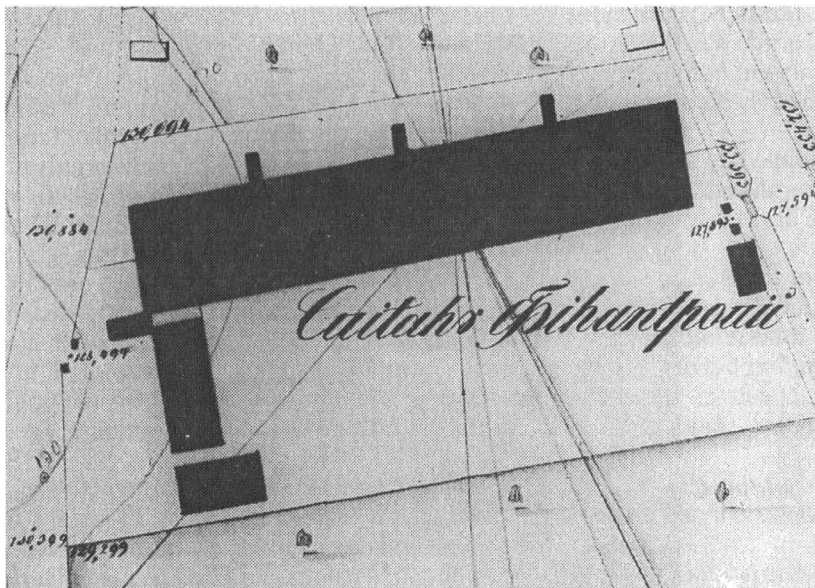

Fig. 1. Planul Spitalului Filantropia, după Maior Baron Rudolf Artur Borroczyn, Planul Orașului București, scara de 300 stânenji Șerban Vodă sau 1/1000 din stânenjul natural, 1852. Foaia 4, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărți H 1643 – D. XLV 2.

Fig. 2. Planul Spitalului Filantropia, după Maior Baron Rudolf Artur Borroczyn, Planul Bukurestului ridicat, tras chi-publicat din porunca prea înaltului Domn stăpânitor Barbu Dimitrie Știrbei V.v., 1:10 000, 1852. Reprodus București, C. Ghulea (c. 1900), 4 foi, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărți 1642 – D.XLV 1.

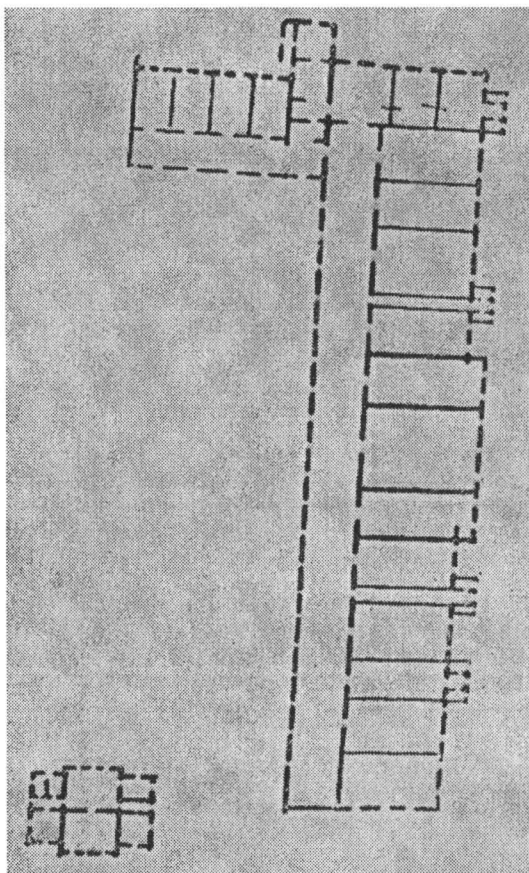

Fig. 3. Planul Spitalului Filantropia, 1871 (după Al. G. Galeșescu, Eforia).

Domnitorul Gheorghe Bibescu a desființat în anul 1847 vechea organizare a Eforiei Spitalelor, a înființat o alta, cu o singură epitropie, de multe ori fondurile necesare spitalelor luând o altă destinație; această situație a dus și la micșorarea donațiilor⁴³. În același an se înființează două încăperi speciale pentru bolile molipsitoare („boalele lipicioase, râie și altele“)⁴⁴, ajungând la un total de 80 de paturi. Între 1848 și 1851/1853 a fost ocupat de trupele rusești, cantonate în București, iar în 1854 a primit soldați austrieci bolnavi.

La începutul lunii ianuarie 1853, la inițiativa medicului primar al Spitalului Filantropia, dr. Gheorghe Polizu se înființează Școala de mică chirurgie⁴⁵ (creată de N. Krețulescu la spitalul Colțea, unde ființase între 1842–1848), care avea durata de

⁴³ Al. G. Galeșescu, *op. cit.*, p. 417.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 667.

⁴⁵ C. I. Bercuș, *Un absolvent al Școlii de felceri de la Filantropia, dornic de învățătură*, în *Pagini din trecutul medicinei*, I, București, 1970, p. 80.

doi ani și dădea la sfârșitul cursurilor un atestat de subchirurg. A durat până în 1855/1856, când a fost înființată de dr. Carol Davila, Școala de mică chirurgie de la Mihai Vodă⁴⁶. Tot în 1853 sunt luminate coridoarele cu petrol, fiind înlocuite astfel lumânările⁴⁷. În anul 1857 a fost creat un serviciu de oftalmologie de către dr. Carol Widmann⁴⁸, cu 30 de paturi.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, problema finanțării spitalelor nu a fost neglijată, în contextul operei de modernizare generală. În octombrie 1864 s-a înființat Eforia Spitalelor Civile, care avea rolul să administreze veniturile acestora, separat, dar sub control statal⁴⁹.

În ceea ce privește Spitalul Filantropia, încă din 1859 avuseseră loc modificări în organizare. Prin desființarea spitalului Ilfov pentru „boli lumești“, Filantropia ajunge la 145 de paturi (de la 80, în 1847), preluând și atribuțiile acestui spital⁵⁰. Tot în 1859, în urma raportului inspectorului dr. V. Grădianu privind îmbunătățirea condițiilor din spitale, la Filantropia se organizează două secții: medicală, condusă de dr. G. Cariadi, și chirurgicală, condusă de dr. A. Grunau, ambii medici primari⁵¹.

În 1870 pentru întreținerea unui bolnav, asistența medicală fiind gratuită, se plăteau 1 leu și 11 bani, (42 de bani pentru hrană, 35 de bani pentru încălzit și 34 de bani pentru spălatul rufelor, în mare parte oferite tot de spital)⁵².

În 1871 s-a adăugat un etaj părții din mijloc⁵³ și a fost reparat paraclisul, pictat de Gheorghe Ioanid⁵⁴ în anul 1883.

În 1877/1878, în timpul Războiului de independență, Spitalul Filantropia a fost transformat aproape în întregime în spital militar⁵⁵, construindu-se în curte trei barăci pentru îngrijirea a 90 de bolnavi (în total, se dispunea de 170 de paturi). În 1878, la Spitalul Filantropia, prin detașarea a încă trei medici, lucrau: cinci medici, șase elevi interni, 14 funcționari, 34 de îngrijitoare și personal de serviciu. În condițiile de război s-au aplicat metodele chirurgiei de război, în special de dr. L. Fialla⁵⁶.

Prin donațiile făcute de soții Răducanu și Elena Simonidi, în 1880, Eforia a început construirea unui pavilion separat, în curtea spitalului, pentru 20 de paturi, pavilion deschis în aprilie 1881⁵⁷. (Fig. 4)

⁴⁶ G. Barbu, *File dintr-o istorie necunoscută*, București, 1969, pp. 71673.

⁴⁷ Al. G. Galesescu, *op. cit.*, p. 667.

⁴⁸ I. Glăvan, *Istoricul oftalmologiei și al învățământului oftalmologiei din România*, Brăila, 1939, pp. 9-11.

⁴⁹ Al. G. Galesescu, *op. cit.*, p. 415.

⁵⁰ V. Gomoiu, *Din istoria...*, p. 418.

⁵¹ Al. G. Galesescu, *op. cit.*, p. 451 și 661; I. Negru, *Spitalul bucureștean...*, p. 156.

⁵² *Gazeta medico-chirurgicală a spitalelor*, 8/1876, p. 126.

⁵³ *Eforia Spitalelor Civile. 1832-1932*, București, 1932, pp. 24-25.

⁵⁴ Până la decopertarea din 1994 s-a considerat că paraclisul a fost pictat de Gh. Tattarescu, *vide Eforia Spitalelor...*, p. 25; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 140; I. Negru, *Spitalul bucureștean...*, p. 170; Pascal Ilie Virgil, *Frescă salvată miraculos*, în *Cotidianul*, IV, 154 (892), 4 iulie 1998, p. 3. De fapt, fresca a fost pictată în anii '80 ai secolului al XIX-lea de Gheorghe Ioanid, un elev al lui Tattarescu. *Vide*, Adrian-Silvan Ionescu, *Capela Filantropia este pictată de Tattarescu sau Ioanid?*, în *Cotidianul*, IV, 170 (908), 22 iulie 1994, p. 6, articol în care apare și descrierea frescelor. Menționăm că nu este precizată datarea, citită de noi: „G. Ioanid/pictor/1883“.

⁵⁵ I. Negru, *Din activitatea Spitalului bucureștean „Filantropia“ în războiul pentru Independență (1877-1878)*, în *Viața medicală*, 6/1975, pp. 7-8.

⁵⁶ L. Fialla, *Reminiscențe din resbelul româno-ruso-turc*, București, 1886, p. 121.

⁵⁷ Al. G. Galesescu, *op. cit.*, pp. 678-685.

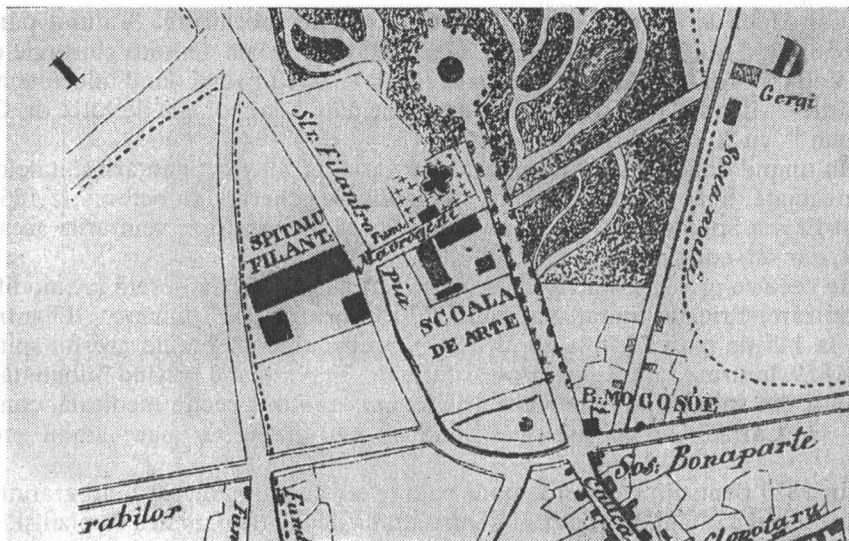

Fig. 4. Planul Spitalului Filantropia, după Carol Isler, Planul Comisiei coloanei de galben din capitala București, 1875. Editor loc. colon. D. A. Pappasoglu. Scala de 1300 pași, 1 foaia, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărți H 1554 – C.XLI 70.

În 1881/1883, Eforia Spitalelor Civile a construit în curtea Spitalului Filantropia un nou local al Maternității, iar în 1891, înființează o Școală de infirmiere, cu cursuri pe doi ani, practica realizându-se la spitalele Colțea și Filantropia⁵⁸.

În anul 1890 s-a efectuat o restaurare completă, iar în 1891 s-a construit o clădire în care a fost amenajată o spălătorie mecanică, folosită de toate spitalele, la care s-a adăugat o clădire pentru baie și bucătărie. În anul următor a fost introdus iluminatul electric, iar în 1893 s-au desfășurat vaste lucrări de canalizare, alimentare cu apă și s-au construit noi localuri destinate personalului⁵⁹; în 1894 s-a ridicat o clădire specială pentru consultații, un laborator pentru analize și o galerie care lega dependențele de corpul principal, refăcându-se totodată și grădina care înconjura spitalul, iar curtea se pavează⁶⁰.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, Spitalul Filantropia se întindea între șoseaua Filantropia (azi Bd. I. Mihalache), Fundătura Spitalului (str. Dr. Felix) și Șoseaua Basarabilor (Bd. N. Titulescu), având vecini pe Ion Vasilescu Dașiu spre Șoseaua Basarabilor, iar în partea opusă pe Grigore Ion și pe Anton Hilber (Linzer)⁶¹ (spre str. Jitia de astăzi). (Fig. 5–6)

La 1899, Spitalul Filantropia avea șase servicii: două medicale, câte unul chirurgical, ginecologic, urologic și de consultații, cu un total de 235 paturi⁶².

⁵⁸ *Enciclopedia României*, I. București, 1938, p. 509.

⁵⁹ Al. G. Galeșescu, *op. cit.*, pp. 661–662.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 662.

⁶¹ *Planul (cadastral) al orașului București*, Serviciul Geografic al Armatei 1911, Seria IX, coloana E; *Planul orașului București*, idem, 1895–1899.

⁶² *Vide supra*, nota 60.

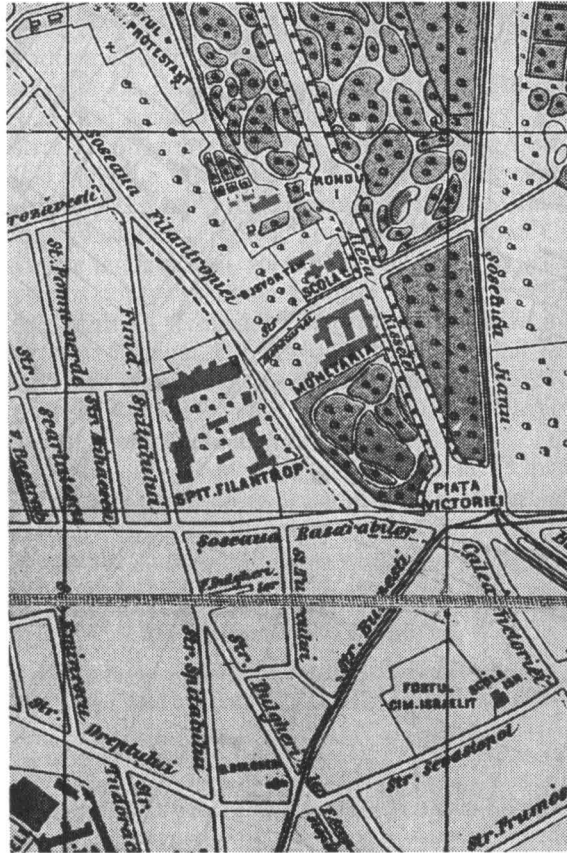

Fig. 5. Planul Spitalului Filantropia, după Planul orașului București lucrat de Institutul geografic al armatei pentru primăria Capitalei în al XXXIII-lea an al domniei M.S. Regelui Carol I, 1895–1899, scara 1:10 000, 1 foaie color, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărți H. II. 889.

În 1925 i s-au adăugat noi clădiri, prin construirea de pavilioane clinicii medicale „B“, în următorul an începând lucrările de ridicare a clinicii medicale III ⁶³.

În anul 1932, când se împlineau o sută de ani de la organizarea primei Eforii a Spitalelor, Filantropia avea cinci servicii (două de medicină internă, câte unul de chirurgie, otorinolaringologie și unul restrâns) și 221 de paturi ⁶⁴, ajungând în 1938 la 729 de paturi ⁶⁵ (probabil împreună cu cele ale Maternității).

În prezent, Spitalul Filantropia – obstetrică și ginecologie, este alcătuit din corpuri de clădire cu ani de construcție diferiți. Corpul „K“ (parter + 3 etaje + mansardă) adăpostește Institutul de Fiziologie „D. Danielopolu“ al Academiei Române – secția medicală. Corpurile „J“ și „I“, construite după 1950, sunt în

⁶³ *Eforia Spitalelor...*, pp. 24–25.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 25.

⁶⁵ *Statistica sanitară a României, București, 1939, passim.*

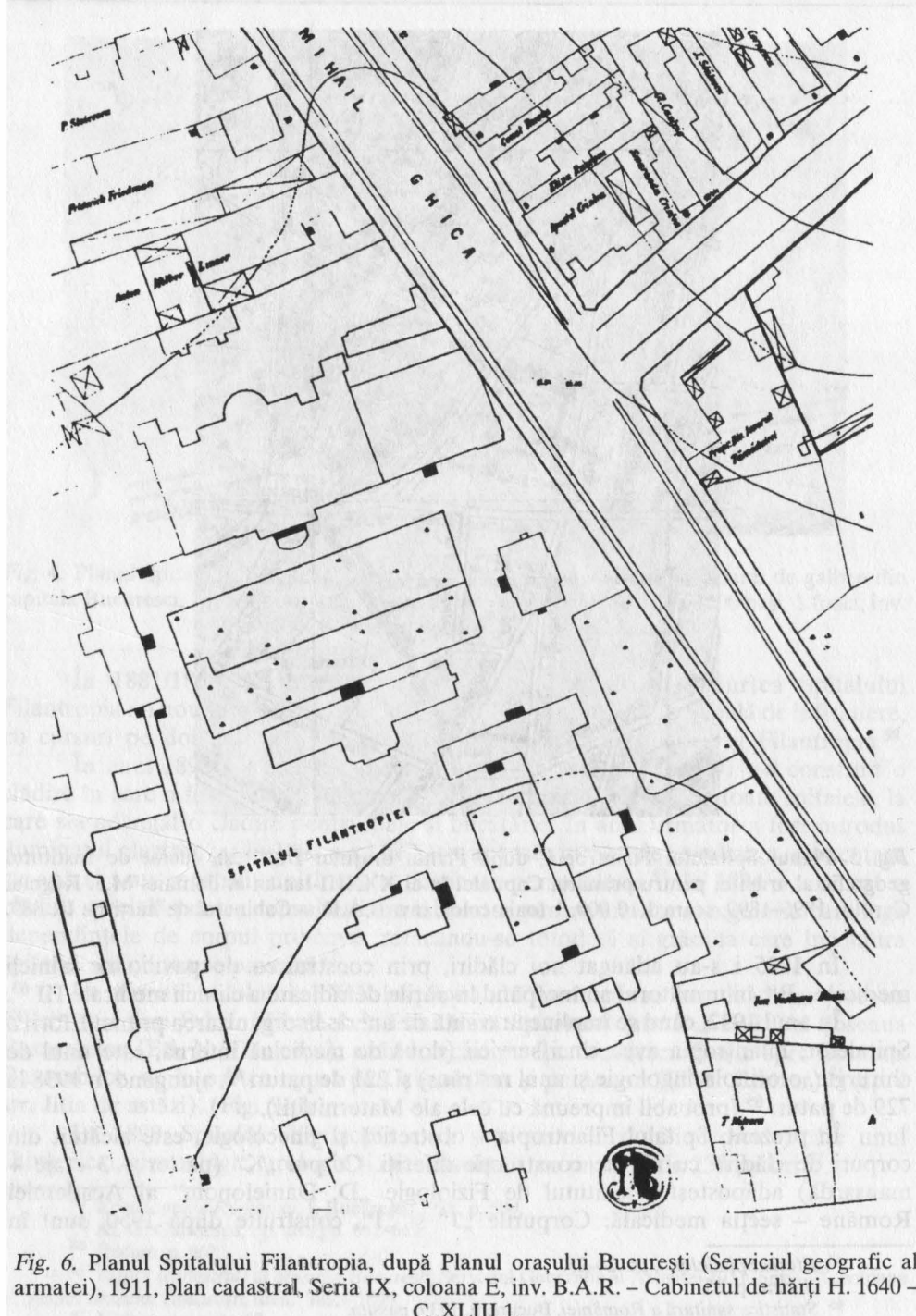

Fig. 6. Planul Spitalului Filantropia, după Planul orașului București (Serviciul geografic al armatei), 1911, plan cadastral, Seria IX, coloana E, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărți H. 1640 – C. XLIII 1.

restaurare, ca și corpul „H” (parter + 3 etaje + mansardă)⁶⁶. Corpul „G” (parter + etaj) este destinat administrației spitalului, iar „E” și „F”, cu ani de construcție diferiți, adăpostesc secția de sinteze-medicamente. În corpul „A” (parțial parter, restul parter + etaj), la care se adaugă „B” (parter + 2 etaje) și „C” (parter + 3 etaje) se află secția de obstetrică-ginecologie. Tot în corpul „A” se găsește capela, acoperită cu placaj în anul 1958 pentru a fi salvată de la distrugere, de directorul de atunci al spitalului, dr. Gherasim Zervos⁶⁷, decopertată începând din 29 iunie 1994, și restaurată cu sprijinul Fundației „Hondol”, organizată de Ioan Curtean de Hondol, consulul Insulelor Belize la București, român de origine⁶⁸. În prezent, în capelă este asigurat serviciul religios pentru pacienți și copiii acestora. Corpul „D” este format din bucătăria, magazii, centrală termică, spălătorii și biobază. În interior se păstrează două cazane ce poartă mențiunea „Fabricat la Vulcan” în anul 1922, respectiv 1929.

În curte se află trei statui: dr. Constantin Caracaș (1773–1828), gen. Mihail Ilarionovici Kutuzov (1745–1813)⁶⁹, acad. prof. dr. D. Danielopolu (1884–1955), și, de asemenea, trei arbori ce depășesc un veac.

Spitalul Filantropia, „opera dr. Constantin Caracaș”⁷⁰, primul spital modern civil, are o valoare istorică, arhitectonică și instituțională incontestabilă; menținerea, restaurarea și integrarea vechilor clădiri într-o arhitectură modernă reprezintă un act civic în regăsirea trecutului.

***Pages from the History of an Old Medical Establishment:
the Hospital „Filantropia”***

In this study, the author presents the history of the hospital „Filantropia” – the foundation, the building steps and the medical organization, from the beginnings to present times.

The hospital was established by dr. Constantin Caracash, in 1811–1815. Constantin Caracash’s life is closely linked to the history of the Romanian medicine: he introduced, together with two other doctors, the antismallpox vaccine in Țara Românească (1800) and organized the first civil hospital by public subscription – the „Filantropia” hospital. He also established the first regulation concerning the organization and functioning of a hospital. He introduced the first private printing press in Bucharest (1817) and wrote the first medical monography in Romania (1820–1828).

⁶⁶ În 1990, când am verificat pe teren, corpurile „J” și „I”, după restaurare, urmau să adăpostească secția de chirurgie plastică și reparatorie, iar corpul „H”, o secție de oncologie. În 1999, respectivele clădiri sunt tot în șantier, dar au un alt scop, și anume acela de a deveni Casa Asigurărilor Sociale.

⁶⁷ Pascal Ilie Virgil, *art. cit.*, p. 3. După placare, capela a adăpostit sediul Biroului Organizației de Bază P.C.R. și ulterior al sindicatului (!).

⁶⁸ A.–S. Ionescu, *art. cit.*, p. 6.

⁶⁹ Statuia a fost amplasată în noiembrie 1954, vezi Em. Hagi-Mosco, *op. cit.*, p. 187; Gh. Sanda, *Un iubitor al istoriei medicinei, Gheorghe Petrovici, în Retrospective...*, pp. 683–684, în care se precizează că la propunerea lui Gheorghe Petrovici (1915–1981) au fost plasate în curtea Spitalului Filantropia Busturile ctitorilor (!) Constantin Caracaș și Mihail Kutuzov, *vide supra*, nota 19.

⁷⁰ G. I. Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 40.